

TÄNAN, ET MUL TULLA LASKSID

Ma istun bussi number 11 ülemisel korrusel, me passime ummikus Edinburghis Lothian Roadil, ja mina saan viiekümneaastaseks.

Ma vaatan kella: on 12.15 päeval. Just see hetk. Täpselt pool sajandit tagasi ilmusin ma maailma.

Minus kerkib väike juubeldus, otsustan selle eos lämmatada.

Mul on võimalik tähistada seda sündmust niisuguse enesekindluse ja punktuaalsusega seepärast, et eelmisel öhtul otsisin ma välja oma sünnitunnistuse ja uurisin seda põhjalikult. Šotimaa sünnitunnistused ei piirdu üksnes sünnikoha ja -aja konkretiseerimisega, ära märgitakse ka kellaaeg. Selles, usun ma, erineb meie *modus operandi* meie sõpradest lõunas. Mul puudub vajalik teave, millised tavad on valdavad teistes võimkondades.

(Mu rind paisus patriootlikus uhkuses, kui nägin seda tähelepanelikust pisi-asjade suhtes. Me ei pruugi olla täiuslikud, aga jumala nimel, me teame, kuidas koostada sünnitunnistusi.)

Nüüd, kui upsakus on minus taas taandunud, turkab mulle pähe, et me oleme rahvas, kelle saavutuseks on saavutuste üles tähendamine.

Häbenen jalamaid nende vaatlusandmete magedust ja oma sõnamängu mannetust.

Pöördudes tagasi mu sünnipäeva puudutava temaatika poole, kaalun, kas peaksin tõusma ja teisi reisijaid teavitama. Ma võiksin paluda neil lakata – kas või hetkeks – tekstisõnumeid saatmast, netis surfamast, ajaleheks maskeeritud tasuta koomikseid lugemast või aknast välja vahtimast, kuna mul on neile midagi öelda: „Viiskümmend aastat tagasi, just sel hetkel, saabusin mina. Ma sündisin. Kas see pole imeline? Ma ei mäleta seda ise, aga see tõsiasi on protokollitud ja ma tahan seda teiega jagada.”

Otsustan sel moel mitte käituda. Esiteks, ma olen häbelik, minu meelelaad on alalhoidlik. Kui keegi väidaks minu iseloomu kohta, et reeglina, kui ma juhtun olema kaitserinnatise läheduses, ei pista ma selle tagant pead välja, ei oleks see päriselt väärtõlgendus. Veel enam, mu väitele võidakse nõuda kinnitust ja mul ei ole sünnitunnistust kaasas. See on mu isa lauasahelis, seal, kus juba nii kaua, kui ma mäletan, asuvad identiteediga seostuvad dokumendid, kindlustuspaberid ja obligatsioonid. Neil vähestel puhkudel mu täiskasvanuelus, kui ma olen pidanud esitama sünnitunnistuse ametlikuks kontrolliks, olen selle alati oma isalt küsinud, tema on selle minu kätte usaldanud, ning alati on see naasnud samasse paika nagu kirjatuvi oma kuuti.

See – komme, harjumus, idiosünkraasia, kutsuge seda, nagu paremaks peate – on olnud teatud negatiivsete emotsioonide põhjuseks minu ja Sonya, mu – partneri, kallima, korterikaaslasest armukese, eksi – kõige eelneva suhtes, kutsuge *teda*, nagu heaks arvate. Seda, et ma ei võtnud meie kümme aastat väldanud kooselu jooksul vastu otsust toimetada sellised dokumendid, mis viitasid spetsiaalselt või pelgalt minule, vanematekodust tema juurde – majapidamise, kus me viimase ajani koos elasime – on Sonya tõstnud esile veenva näitena nii minu ebaküpsusest kui ka suutmatusest „pühenduda” eelmainitud suhtele. Ei mingit kahtlust, süüdistus vastab teatud määral tõele. See on siiski vaieldav, kuna tõsiasi, et olen taas oma vanematekodu elanik – mis on õiguslikult ka minu kodu või pool sellest on või on see seda poolenisti – ja seega võimaldab minu seisund neile paberitele ligi pääseda, millal tahan, kas või jõudehetkil (kuna mu isa ei ole enam võimeline täitma oma rolli perekonna paberimajanduse vardjana), demonstreerib ettenägelikkust, rääkimata lojaalsusest peretraditsioonidele.

Bussi number 11 ülemisel korrusel on veel kolm inimest: naine, kes istub teisel pool vahekäiku, kaks rida eespool, ja kaks meest päris bussi eesosas, erutavatel istekohtadel, nendel, kus tulevik sööstab sulle vastu muretsema panevate küsimustega nagu näiteks „Kas buss mahub selle silla alt läbi?”, „Kas me pörutame otsa eessõitvale bussile?” või „Kas see

oksaharu virutas aknasse mõra ja kas mind loetakse selle eest vastutavaks lihtsalt sellepärast, et ma juhtusin olema selle vahejuhtumi toimumiskoha vahetus läheduses?”

Seepärast on tõenäoline, et neil meestel on juba niigi piisavalt, millele mõelda, ja uudis minu sündimise tähtpäevast ei pakuks neile isegi mitte leiget huvi. Sama kehtib vägagi tõenäoliselt ka naise kohta. Miks peaksid nad või tõepoolest tema sellest huvituma? Kes olen mina, Douglas Findhorn Elder, et täiesti võõrad inimesed peaksid minust karvavõrdki hoolima?

Sellele vaatamata on minus väike, aga sihikindel igatsus oma uudis kellelegi edasi rääkida. Näiteks emale? „Tere! Em! Arva ära, mida sa tegid viiskümmend aastat tagasi just praegu?” Aga ma olen oma mobiili koju unustanud ja mu ema on kaks aastat surnud. Sellest on kahju. Mitte sellest, et ta on surnud – muidugi *on* sellest kahju, vaatamata sellele, et ta jõudis kõrgesse ikka – aga et ma ei saa talle rääkida, ei saa edastada oma õnnesoove ja tänu.

„Täna, et mul tulla lasksid.”

Ma mõtleks seda siiralt, tõesti, kõigele vaatamata. Kogu eksistentsi suuremas pildis ei ole „kõigel, mis puutub Douglas Findhorn Elderisse” just väga suurt tähtsust.

VILT UVA ATAMINE

Ma tahaksin kellegagi rääkida ja saada positiivset tagasisidet. Eile rääkisin ma kärnkonnaga, aga tema vastus piirdus ainult pahakspaneva pilguga. Ma ei saa kärnkonna süüdistada. Ma olin aias, kaevasin üles liiliaid ja suutsin vaevu vältida tema pussitamist hargi haruga. Ma vähemalt loodan, et vältisin seda. Kui ma hargi harud maapinnast välja tõmbasin, hakkas miski, mida pidasin esmapilgul mullakamakaks, liigutama, see vingerdas haavunud või haavatud moel ja roomas siis mahalangenud lehtede alla. Kartes, et olin seda olevust torganud, lükkasin teda otsides lehed kõrvale ja puudutasin ta selga, et näha, kas ta liigutab. Ta liigutas.

„Palun vabandust,” ütlesin ma, ja siis see juhtuski, et ta kõõritas minu poole pahatahtliku punase silmaga, enne kui taganes sügavamale taimestiku vahele. Seega rääkisin ma temaga eemalt. „Palun vabandust, palun vabandust, palun vabandust,” ütlesin ma. Kärnkonn ei liigutanud enam ja jäi mu silmale nähtamatuks, hirmunu või ängistatu, ja võimalik, et vigastatuna. Ma tundsin ennast süüdi olevat, aga tundsin ka, et ei peaks enam rohkem sekkuma. Ma tõmbasin vormitäiteks aia teises osas mõned taimed maast ja läksin majja, kus minust sai võitu vajadus une järele.

KADUNUD DOUGLAS ELDER

Viiskümmend on ainult number. Mis see on? See on viis ja null. See on mannetu kõlin, selline, milletaolist võib kuulda mõnest raadiojaamast, mille peamiseks iseloomulikuks tunnuseks on pingutatud optimism.

Viis ja null. Peagi lõpeb see pull.

Vaevalt olen ma seda mõtet mõelnud, kui mitmed teisedki lööklaused esitlevad ennast mulle sõnumitena, mis jooksevad mööda mu nägemisvälja alumist serva. See juhtub ilma, et mina või mingi vaimne protsess oleks seda kuidagi aktiveerinud, ometi, minu parima arusaamise kohaselt, ei ole need lööklaused, mis oleksid olemas kuskil väljaspool minu kujutlusvõimet, ja seega jääb minu jaoks mõistatuseks, kuidas need sinna pääsesid:

Sa hakkad varsti kaotama kontrolli asjade üle, lendad maha sellelt-sinatselt mitte nii vahvalt elurattalt.

Sa sured. Peatselt. Üsna pea. Pigem varem kui hiljem.

Pigem varem kui hiljem, lakkad SA olemast.

Sinu surematuse garantii on aegumas.

Autoriteetselt kaalukas ja kohutavate tagajärgedega, nagu see viimane avaldus paistabki olevat, ei täida see mind õudusega, kuna mul ei ole aimugi, mis on „surematuse garantii”.

Üle mu maailmale heidetud pilgu, lidudes tagurpidi paremalt vasakule, tuleb veel üks välkuudis:

Elder: aega on järel vähem kui juba pruugitud.

Ma pean taas nõu oma käekellaga. See vastab tõe – ma jään hiljaks. Ma olen juba hiljaks jäänud, olen selles mõttes kadunud. Mitte lõplikult kadunud nagu surnud: kadunud Douglas Elder. (Ma katsun oma randmel pulssi ning tuvastan, et see on mul endiselt olemas.) Kadunud selles mõttes, et lootusetult hilinenud. Ma olen elus, viiekümneaastane, bussis kinni ja hilinen teise mehe matustele.

Teenistuse avalöök peaks olema, kui see nüüd ei ole liiga tervislik, energiline termin, kell 12.30 pärastlõunal. Ma hakkan varakult hiliinemise pärast vabandust paluma. Esmalt palun ma vabandust Ronald Grigsonilt, kunagiselt kolleegilt, kelle matused need on, ehkki eeldatavalt ei hooli ta põrmugi sellest, kas ma ilmun kohale või mitte. Siis palun ma vabandust kõigilt mustades rüüdes, hobusenägudega leinajatelt, kui ma trügin läbi nende vahelt, neid tõusma ja uuesti maha istuma sundides ja tekitades midagi, mis näeb välja nagu presbüterlik ergutuslaine – täiendav ports pingutatud optimismi. Ma ei tunne neid inimesi ja seegi on jälle asi, mis ajab ärevile, sest kui nad on minu enda kujutlusvõime viljad, siis *miks* ma neid ei tunne? Pingirida sirutub väga kaugele ja paistab, et minu saatuseks on jätkata seal istujate häirimist, kuni ma jõuan vaba kohani, mis on kuulu järgi pingirea teises otsas, mitme kilomeetri kaugusel. Mulle jääb arusaamatuks, miks ei võiks kõik need inimesed lihtsalt ennast ühe perselaiuse jagu edasi nihutada, aga sedasorti mõistatused ongi unenägude kude ja kui ma ei näe und, siis ei tea ma, mida ma teen.

Ma ei tea, mida ma teen. See on ülitäpne tõdemus.

Hääl minu peas pomiseb: „Palun vabandust. Palun vabandust, ma jään hiljaks. Andke andeks. Palun vabandust.”

See on minu enda hääl. Vähemalt selle tunnen ma ära.

ELU MUNAKELL

Mõned minutid mööduvad. Buss nügib mõned meetrid edasi. Hakkan harjuma sellega, et olen viiskümmend. See on mõneti pettumust valmistav. Ma arvasin, et ei taha mingit sagimist – tegelikult ma rõhutasin

Sonyale telefonis, et ei taha seda, ja ei tahagi, ja kindlasti ei oota ma midagi sealtkandist – aga ma tunnen, et miski on puudu.

Mis see olla võib? Mul on kõik, mida äsja viiekümneks saanud mees võib mõistlikkuse piires ihaldada, välja arvatud töökoht, paikaloosunud suhe ja kindlus tuleviku suhtes. Ja üldine rahulolutunne. Kui mitte arvestada neid triviaalseid puudujääke, on mu elu, nagu öeldakse, otsekui unistus.

Jah, seegi on igati õige. Vaadake, kui vajate rohkem tõendeid, ülalloodud episoodi lõputu kirikupingiga. Ma tunnen, et mul ei ole korralikku kontakti reaalsusega. Või ei ole reaalsusel korralikku kontakti minuga.

Telefonivestlus Sonyaga, milles ma kehtestasin oma eelistuse sünnipäevaga seotud sevimise täieliku puudumise osas, leidis aset nädala eest. Ma helistasin, et küsida, kuidas temal ja tema järeltulijatel, Paulal ja Magnusel, läheb, kuna ma ei olnud neid juba mõne nädala näinud. Ta oli üsna lobisemishimuline ja kõigi kohta käivad uudised, nagu need minuni jõudsid, olid head. Üheksateistkümnenda aastane Paula, teist aastat kunstitudeng, oli leidnud osalise koormusega töökoha baaris. (See oli peaaegu revolutsiooniline, Paula polnud kunagi varem üles näidanud vähimatki huvi palehigi ja vabalt pruugitava sissetuleku vahelise seose vastu.) Kahekümne nelja aastane Magnus, kes töötab IT alal ja paistab olevat oma õe uneajal pihta pannud tolele õigusjärgselt kuuluva tööeetika ning lisanud selle enda omale, ootas edutamist ja nautis endiselt klubitasemel ragbi mängimist, ja Sonya – noh, Sonya oli nagu tavaliselt veidi pinges, ent ka mõneti terav minu, ma ei mõista miks, vastupandamatu isiku suhtes. Ta ei maininud vähimaidki muudatusi oma elustiilis, nagu näiteks, et ta oleks kohanud või hakanud otsima uut teispoolt, kellega asendada seda, st mind, kelle ta hiljuti oma majapidamisest tõrjus, ja kui ma ei olnudki selle eest päriselt tänulik, siis vähemalt olin ma rahul.

Kuidas võib keegi tunda külgetõmmet kellegi suhtes, kelle suhtes ta külgetõmmet ei tunne?

Mina ei tea, aga seda tuleb ette.

Kell on 12.20. Ma olen oma teist poolsajandit elanud juba viis minutit. Mitte miski ei ole muutunud. Kõik on teistmoodi. Ei, ei ole. Jah, on küll. Mõtted kukerpallitavad minust mööda nagu praht tuules. Ma näen neid läbi kriimulise bussiakna. Tuul on puhanguiline. Mõtted vilpavad, veerlevad, seilavad mööda.

Ma vaatan, kuidas nad lähevad. See on kaunis huvipakkuv, aga ka hirmutav. Ma juurdlen, kas mu isa tunneb midagi sarnast. Ma näen teda tema palatis Kodus, kummardumas beežis tugitoolis ettepoole, et kahmata kinni mööduvatest mõtetest ja püüda liita nende külge sõnu.

Ma näen samuti tema tugevat, hoogsat allkirja mu sünnitunnistusel: *Thomas Y. Elder*. See on kirjutatud päris sulepeaga, tõelise tindiga. Kui ma sündisin, oli mu isa kolmekümne kolme aastane. Aastal 1964 tähendas see allkiri midagi – julgust ja energiat. Nüüd suudab ta vaevu oma nime kirjutada, rääkimata sellest, et ta võiks selle paberile visata nagu Zorro oma mõõgaga, ja isegi kui ta sellega hakkama saaks, ei pruugiks ta tingimata ära tunda, et tegemist on tema allkirjaga.

Mehed murduvad nagu puud või mädanevad nagu puud, aga lõpuks nad kukuvad ühel või teisel viisil.

Ma ei ole kindel omaenese suutlikkuses seista veel pikka aega kindlalt ja sirgelt või jätkata oma mõtete korrastamist – üks mõte teise järel, sidus ja seostatud. Vana hea enesekindlus, mis pole kunagi väga suur olnud, on viimasel ajal paar hoopi saanud ja mu isa halvenenud seisundi tunnistajaks olemine ei tule kasuks. See on nagu matkamine üle nõmme, kursil, mille usun olevat ise valinud, ja korraga märkan ma isa, sada meetrit eespool, ta istub kivil, paistab olevat eksinud ja selgub, et olen enese teadmata algusest peale tema kannul käinud.

Selline asi ehmatab. See paneb helisema elu munakella. See sunnib sind endale otsa vaatama, kes sa ka ei oleks.

See kogemus on tihti vastumeelne.

Buss seisab jälle paigal. Tuul veeretab bussist mööda veel prahti – prügi või mõtted, üks või teine. Maailm on punase- ja valgetriibuliste tõkete, kiivreid kandvate, valjult hõikuvate meeste ja lärmakate, kollaste masinate segadik. Tee oleks nagu patsient, kelle eest hoolitseb käreahäälsete kirurgide meeskond, see on täiesti lahti lõigatud ja kõik selle siseorganid on näha. Selles puudub igasugune väärikus. Ma tunnen Lothian Roadile kaasa – need on viis sõna, millest ma poleks iialgi uskunud, et võin nad sellesse järjekorda seada.

Et juhtida oma tähelepanu kõrvale hilinemisest tingitud rahutuselt, tõmban ma naisreisija või täpsemalt öeldes – tema kukla, vestlusse. Ta on ametis tasuta koomiksi lehtede pööramisega, seega ei ole tal vastuväiteid.

„Teate, ma töötasin vanasti sellel alal.”

Mis alal? Teetööde?

„Ei, sõnatööde. Sõnade järjestamine kindla süsteemi alusel. Tõtt-öelda olin ma selles päris osav.”

Kas tõesti? Mis te siis olite, meister Scrabble’is?

„Ei ma töötasin ajalehe juures. Minu tööandjaks oli Spear.”

See narts?

„Proua, see, mida te praegu lappate, on narts.”

Kõik on suhteline.

„Mõistlik tähelepanek. Ma möönan, et Spear ei ole enam see, mis vanasti. Ma töötasin seal rohkem kui kakskümmend aastat. Küllalt sageli kuus päeva nädalas.”

Järelikult te puutusite ilmselt kokku kohutavalt suure hulga sõnadega?

„Seda küll.”

Te olete kõndiv entsüklopeedia.

„Rabav metafoor, kui sobib nii öelda. Pole võimalik eitada, et sõnad on mõju. Pärast mõne aasta möödumist hakkate nägema oma sõnu väljatrükitud fraaside, lausete ja lõikudena – valmis kujundatud

tüprograafiliste üksustena – ja selleks, et selgitada, mida te mõtlete, liigutate ja venitate seda teksti eri vormidesse, nii et see sobib kenasti olemasolevasse tühja ruumi.”

Kas tõesti? Mina ei näe oma mõtteid üldse. Ma lihtsalt mõtlen neid.

„See on kutsealane risk. Sellega harjub, aga see ei lisa teie sõnadele mõttekust. Pange tähele, ajalehe kontekstis – selles kontekstis, et te tõepoolest töötategi ajalehes – tähendavad sõnade kujud tõepoolest midagi. Need on eesmärgi teenistuses. Need jutustavad lugusid, kujundavad arvamusi, annavad lugejatele edasi infot.”

Oh, kes siis tänapäeval enam ajalehti loeb? Need on ju rämpsud täis. See, mis siin bussis on, seda ma loen. Seegi on täis rämpsud, aga vähemalt on see tasuta. Kui lõpuni jõuad, ei tunne sa, et oled lisaks ajale raisanud ka raha.

„Küllap räägib see koomiksilehe kasuks. Igatahes, kuhu ma jäingi? Ah jaa, midagi juhtus pärast kõiki neid aastaid Spearis. Ma hakkasin oma vilumust kaotama. Ma muutusin ebakompetentseks.”

Oi kui kahju! Kas te arsti poole pöördusite?

„See ei olnud päris meditsiiniline probleem. Võib-olla ei olnudki asi niivõrd minu ebakompetentsuses, kui selles, et minu kompetentsus ei sobinud enam tööga, sest töö oli muutunud. Ametlikult olin ma keeletoimetaja, aga ametikohustuste vahelised eraldusjooned muutusid väga hägusteks, ja kaunis pikka aega ei pidanud ma mitte ainult lugusid redigeerima, vaid neid ka kirjutama.”

Mis te ütlesite, lugusid pedigreerima?

„Ei, redigeerima. Toimetama neid, et neis oleks mõte, ja et nad mahuksid leheküljele. See on kaduv kunst. Asi on selles, et ma toimetasin raamatuarvustusi ja päevikut, mille ma olin ise kirjutanud. Isegi olemuslugu – need on pikemad artiklid, nagu lühikesed esseed. Vanasti ei oleks ametiühingud mingil juhul talunud midagi niisugust – et üks inimene tegeleb mingi asjaga algusest lõpuni – aga vanad ajad on möödas. Nii see on, eks ole? Vanad ajad ei jää kunagi kestma. Halloo? Halloo?”

Aga sellest pole abi. Ta on läinud. Kui tal oleks kuklas silmad, oleksid need klaasistunud. Samal ajal jõuavad need, mis on tema peas, lõpule

koomiksiga, mille ta kokku voldib ja paneb istmele enda kõrvale. Siis jääb ta vahtima otse ette, nagu ei tajukski ta minu sealolekut. Ja ilmselt nii see ongi.

Teine võimalus on muidugi see, et ta ei taju minu puudumist. See tähendab, mis tõendeid mul on, et ma üldse siin olen?

NII ET MA HÜPPASIN

Ajad muutuvad. Tehnoloogia areneb. Minu kompetentsus ei vastanud enam tööle, mille tegemist ma enam ei nautinud. Lehenumbri trükki-saatmine ei pakkunud mingit rahuldust. Selles peaks olema teatav vanemlik uhkus ja rahuldustunne, aga mina seda ei tundnud. Ma ei saanud isegi iseennast öhtul korralikult magama. Vanasti tulin ma koju tükk aega pärast südaööd ja olin väsinud, aga see oli hea väsimus. Ma olin endaga rahul, ma olin oma väsimusega rahul. Ma pugesis voodisse ja magasin. Võis juhtuda, et Sonya ärkas ja me kudrutasime, aga võib-olla ta ei ärganud ja me ei teinud midagi, aga igapidi oli hästi ja me mõlemad magasime ennast korralikult välja.

Kui ma ütlen „kodu” pean ma silmas tema maja. See oli ka minu maja – meie maja –, aga tegelikult oli see tema maja ja mina ainult jagasin tema voodit ja arveid. Suurem osa maja sisustusest, kaasa arvatud Magnus ja Paula, kuulus samuti talle ja kuulub tänini. Asi pole selles. Asi on selles, et vanad ajad olid möödas ja ma ei saanud enam korralikult magada. Mitte kunagi. Ma kukkusin kurnatuna voodisse, ma vintsklesin ja pöörlesin tunde ja ärkasin veel hullemini väsinuna. Öö öö järel. See kurnas mu ära. See kurnas Sonya ära. See kurnas meid mõlemaid, kuni me pidime selles suhtes midagi ette võtma. Me võtsime ette selle, et ma ei läinud enam pärast tööpäevi tema juurde. Ma läksin selle asemel oma vanasse koju, oma vanasse magamistuppa mu vanemate majas. Kui ma öösel sinna jõudsin, ei häirinud ma vähemalt neid kunagi, sest mu isa magas nagu nott ja ema oli surnud. Sedagi tuli arvestada. Mu ema oli mõne kuu eest surnud ja isa oli üksildane. Ta vajab seltsi ja ma pidin tal

silma peal hoidma, sest ta ei olnud päris tema ise. Nagu selgus, ei olnud ta kuigivõrd tema ise.

Nende uute korralduste tõttu ei näinud me Sonyaga teineteist nädala jooksul kuigi palju. Üsna pea jõudsimme selleni, et kohtusime ainult pühapäeviti. Minu jaoks oli see kõik häiriv. Osalt häiris mind see, et Sonya ei paistnud olevat häiritud. Võib-olla pühapäevad välja arvatud.

Samal ajal käisid personaliosakonna inimesed Speari pardal ringi pakkumisega lasta ennast vabatahtlikult koondada. Seda tuli ette umbes kord aastas. Tavaliselt vältisin ma nende pilku, aga sel korral tõstsin käe. Ma tõmbasin otsad kokku. Ma rääkisin ametiühingu esindajaga. Ma rääkisin juhtkonnaga. Ühel pühapäeval rääkisin ma Sonyaga, sest kui muud põhjust polnudki, siis vähemalt harjumuse jõul olime endiselt mingis mõttes koos. Nende asjade hulka, millest me rääkisime, kuulus ka minu isa nõrgenev tervis. Oli üha selgem ja selgem, et temaga ei olnud head lood. Ta käitus veidralt, unustas asju, ärritus tühja asja pärast, ei maganud enam nagu nott. Ilmselt oli ta tervis juba aastaid hullemaks läinud, aga kuni ema elas, ei märganud ma seda. Kahe peale olid nad suutnud seda varjata, aga enam ei olnud see võimalik. Kui ma lõpetaksin Spearis töötamise, võib-olla suudaksin ma tema eest veidi paremini hoolitseda, just nagu ema seda teinud oli.

Koondamise pakkumine ei olnud just suurepärane, aga see oli tõenäoliselt parem kui see, millega personaliosakond tuleb välja järgmisel korral või siis, kui pole jäänud rohkem vabatahtlikke. Seega võtsin ma selle pakkumise vastu, kopsaka rahasumma ja mõistliku suurusega pensioni – kui ma seda enne kuuekümneseks saamist ei puuduta. Ja peatoimetaja lubas – ta kõlgutas seda lubadust meelitavalt mu nina all nagu sööta lõksu kohal, aga see oli siiski lubadus –, kui ma olen firma hingekirjast maas, võin saada lepingulisi töid. Ma kaalusin olukorda: hüpata või oodata, kuni laev põhja läheb? Kui ma hüppaksin, oleks olemas võimalus, et patsatan päästepaati. Pigem see, kui uppuda mootoriruumis.

Nii et ma hüppasin.

Mõte, et ma ei pruugigi siin olla, ei häiri mind tegelikult. Mitteeksistee-rimine kõrvaldaks vähemalt kõik ülejäänud mured. Mind paneb rohkem muretsema suurem tõenäosus, et ma olen elav, hingav, kehaline olend, kelle side teda ümbritseva keskkonnaga, milles ta elab, jääb järjest nõrge-maks – ma olen maailmas, aga mitte osa sellest. Spearist lahkumisest on möödunud pool aastat, ja mida olen ma toimetajalt kuulnud? Hoolimata sellest, et olen saatnud talle mõne e-kirja ja telefonisõnumi, ainult vaikust. Pool aastat ei ole ma tööl käinud. Ma ei ole peaaegu midagi kuulnud oma Kunagistest Kolleegidest keeleteoimetajate kantsist, ehkki – kuna üks neist, Grant McKinley, helistas mulle, et teatada Ronaldi lahkumi-sest – ma tean, et nad osalevad Ronald Grigsoni matustel. Minu suhe Sonya ja tema lastega paistab olevat lõppjärgus, kui see juba läbi pole. Ja mu isa allakäik tähendab, et tema ja mina oleme nüüd eri kohtades või pigem eri paigus, ja kuigi me pomiseme endiselt teineteise seltskonnas sõnu (st kui ma teda külastan), ei jõua me päriselt dialoogini, millel oleks tähendus. Kõigil neil põhjustel tunnen ma ennast mõneti eraldatuna.

Need selgitused on mõistuspärased. Ometi ei suuda ma jätta tähele-panuta alternatiivset teooriat, millele on juba vihjatud, et ma suundun pigem varem kui hiljem selle saladusliku tsooni poole, mida praegusel ajal asustab Thomas Ythan Elder.

On olemas pretsedent. Isapoolse sugupuu lehtede vahel on peidus sugulane, kes sõitis oma *viiekümnendates* eluaastates viiekümnendatel aastatel mõistuslikkuse rööbastelt täiesti maha. Väga noore mehena – tegelikult poisina – kutsuti vanaonu Gilbert väeteenistusse ja ta veetis Esimese maailmasõja viimased kuud Prantsusmaal. Võib-olla kannatas ta oma militaarse kogemuse tõttu vaimse ja emotsionaalse valu käes ja vahest sai tema kursilt kaldumine alguse sellest. Pärast sõda sai temast algkooliõpetaja. Tema lemmikaine oli aritmeetika: tõepoolest, talle meel-dis õpetada aritmeetikat nii kangesti, et ta jättis mõnikord täitmata oma kohustused teiste ainete õpetamisel, mis viis ta rohkem kui ühel juhul

vastuollu haridusametnikega. Naist ta ei võtnudki, vaid elas üksildast, lihtsat elu. Kui mitte arvestada tema tööd, oli tema peamiseks hobiks asjade kollektsioneerimine. Ei paistnud olevat oluline, mida ta kogus, vähemalt juhul, kui ta sai neid asju loendada. Ühel aastal kogus ta moosipurke, järgmisel katkisi savipiipe. Ta täitis terve kohvri kuusekäbidega. Ta kuhjas kokku muljetavaldavas valikus äravisiatud saapaid ja kingi, ainult parema jala omi, ja löi tõsiseltvõetava muuseumi linnuluudest. Inimesed olid harjunud nägema teda nädalavahetustel tänavatel ja kraavides tuhnimas ja otsimas kogumiskõlblikke esemeid uuest kategooriast, mis oli tema tähelepanu pälvinud, oli see siis mis tahes. Tal oli arveraamat, kuhu ta oli kauni, kalligraafilise käekirjaga sisestanud soetatu täielikud kogused: 557 erinevat naela; 260 nöörijuppi; 37 postkaarti, millel kujutati Eiffeli torni. Aastate möödudes sai tema väike kodu väga täis.

Ühel laupäevahommikul lahkus ta kodust Cuparis, Fifes ja kõndis Craili, rannikule, läbides umbes kolmekümne viie kilomeetri pikkuse vahemaa. Oma jalutuskäigul jõudis ta Põhjamere kaldale, kus tunnistajad nägid teda täies riides otse vette kõndimas, ta murdis läbi lainete, kuni vesi ulatas tal täielikult üle pea. Kutsuti abi, aga Gilbertit ei leitud enne, kui järgmine tõus ta Pittenweemis kaldale kandis. Leiti, et tema taskutes oli seitsekümmend üks senti (viis šillingit ja üksteist penni), mille kõigi väljalaskeaastad jäid 1914 ja 1918 vahele. Kui tal oleks olnud ainult kolme- ja neljapennised, oleks sõnum olnud tunduvalt selgem. Või kas ikka oleks? Palun vabandust. See nali on maitsetu.

Ehkki minu poisipõlves ei räägitud vanaonu Gilbertist kuigi palju, toodi mõnikord, kui mu isa valdas fatalistlik meeleolu või mu ema tahtis tema sugupuud mustata, Gilberti kurb lugu tema arveraamatu kujul lagedale mahagonist Haiglase Uudishimu Kapist, mis seisis Parima toa nurgas, ja näidati seda mulle kui kohutavat hoiatust, mis võib juhtuda, kui ma peaksin oma vedamist ja heaolu endastmõistetavaks pidama. Gilberti kalduvus asju loendada oli ta vähehaaval oma võimusse saanud niisama kindlalt, nagu hallid vood olid tema pea kohal kokku lõõnud. Kui ta oleks vaid suutnud hoida oma arvutusülesanded klassitoas, kuhu

need kuulusid, oleks võib-olla olnud võimalik tragöödiat vältida. Ära iialgi kaota valvsust, oli see, mida ma õppima pidin, *muidu tungivad su kolusse äärmise hämmelduse vaglad ja teevad su ajast saepuru*. Mu ema (naine, kelles oli valdav see võrratu Šoti tunnusjoon, mida väga imetlesid ja mõne arvates koguni takka õhutasid meie sõbrad lõunast – kujutlusvõime täielik puudumine) suri seitsmekümne üheksa aastasena täie mõistuse juures olles. Aga vaata vaid Gilbertit! Ja mu isa! Kas ema ei öelnud tihti, et ma olen peaaegu kõiges temasse läinud? Jah, ütles küll!

Taevake. Ma piilun bussi aknast välja ja näen tumedat, vaikset merd ja maad ei paista kuskilt. Aerud, päästevestid, plastpakendid ja muu praht hõljub pinnal, ja mina selle sees. Ma hüppasin ja panin päästepaadist mööda või siis lõpuks seda ei olnudki. Või kõndisin ma lihtsalt otse merre? Praegu on kõik rahulik, aga kui kaua see kestab?

LÕPUTU, TÕPRAID TÄIS KIRIKUPINK

Buss jõnksatab edasi. Ilmselt on juht kannatuse kaotanud, näinud kaitses auku ja sööstnud seda ära kasutama nagu ragbimängija. Mootor möörgab nagu lennukil, buss lengerdab ja teeb lahtikaevatud veevärgitorustiku ja kaablite vahele jäävas kitsas koonustest moodustatud koridoris järske pöördeid. Ma haaran minu ees oleva istme seljatoest ja hoian kõvasti kinni. Kaks meest erutavatel istekohtadel hüplevad üles ja alla ja naine kelle *tête'* ma alles hetk tagasi jõuliselt *tête'* isin, judistab end, aga keegi meist ei kaeba. Progress! Allkorruselst kostab katkendlik, veidi irooniline juubeldushüüd, just selline, mille ma ennist sisimas alla surusin. Mõne hetke pärast on buss pääsenud üle Tollcrossi liiklussõlme ja heidab reisijad King's Theatre'i ees välja. Aga nüüd on kell 12.30. Kulli ja kirja on juba visatud, matuste kohtunik puhub umbes nüüd vilet stardiks, aga mina pole veel staadioni pöördväravatenigi jõudnud.

Me hakkame taas liikuma, aga juba mõne hetke pärast aeglustab buss käiku ja jääb uuesti toppama. Järelkäruga veok meie ees, koormaks tohtu kuhi metalltorusid, mis, võib-olla – kes teab? – on määratud

Lothian Roadi sisikonna taastamiseks, tagurdab kitsale kõrvaltänavale, et minna tagasi sinna, kust tuli – ja kõik ülejäänud sõidukid peavad ootama, kuni see manööver on lõpule viidud. Kas ma oleksin pidanud teatri juures väljuma ja takso viipama? Taksosid paistab olevat hulganisti, aga kogemus hoiatab mind, et asi on nii ainult seni, kuni ma püsin bussis. Hetkel, mil ma astun kõnniteele, kõik taksod kaovad või kustutavad oma VABA märgutule. See on paratamatu seadus, seega miks seda bussist väljumisega esile manada? Arvesse peab võtma ka kulusid. Sestsaadik, kui ma olen lahtipalgastatud, mis on umbes nagu vabastatud oma kotist ja kogu raha on püksitaskus, olen ma saanud aina teadlikumaks vajadusest suruda alla kiusatust pillata. Paušaalsummast ei jätku igaveseks. (See on üks Sonya arukatest mõtteteteradest või kui ei olegi, ei näe ma neid sõnu kunagi oma meelee kraanilt üle libisemas, kuulmata neid öelduna tema häälega.) *Pigem bussipilet, mille hinda sa tead, kui takso, mille arvet sa ei tea.* (See on minu lause.)

Teen endale endiselt teed piki lõputut, tõpraid täis kirikupinki. Kirikupink lõputute tõbrastega. See on kahtlemata sümboolne. Ma näen terendamamas kolme Kunagist Kolleegi: Roy Wilkinson, Grant McKinley ja Ollie Buckthorn, kes uhkeldavad oma läikivate mustade ülikondadega, mis sarnanevad väga läikiva musta ülikonnaga, mida ma isegi kannan. Roy ja Grant löövad – mulle julgustavalt naeratades – kaasa tõuse ja vaju tagasi protseduuris, aga pole mingit võimalust, et ma Olliest mööda pääseksin, isegi kui ta oma mäesuurst tagumikku kergitaks. Ka Ollie naeratab, aga kaugel sellest, et olla julgustav, tema naeratus on nagu alaealisel vembumehel, irvitus, mis viitab lollidele naljadele, vimkadele ja lärmakale lõbususele. Kui ma lähenen, tõstab ta oma rasketesse saabestesse kängitsetud jalad, paigutab need kirikulaulude jaoks mõeldud riiulile, ning annab märku, et ma pean pugema läbi tema jalgade alt. Olles teadlik, et tekitan juba piisavalt kaost ja et Ollie juba ei halasta, ei jää mul muud üle. Ma laskun käpuli vana religiooni kitsasse voolusängi ja kui ma tunnelis edasi tungin, laperdavad Ollie pükstes kannikad vastu mu põski. Kui ta nüüd tuult laseb, olen ma sama surnud kui Ronald Grigson.

„Vabandust. Vabandust. Andke andeks. Mine persse, Ollie. Vabandust.”

Ah. Ma märkan, et olen rääkinud valjusti. Veelgi enam – ma konutatan kõval põrandal, kommpaberite ja ära visatud piletite vahel. Ma ehmatan ennast virgeks ja võtan uuesti istet, aga liiga hilja. Naine teisel pool vahekäiku on pöördunud, mulle kiirpilgu heitnud ja taas eemale vaadanud. Bussi vahekäik, mitte kiriku vahekäik. Sellepärast, et ma pole veel kirikusse jõudnud.

„Palun vabandust,” ütlen ma uuesti, seekord temale. See on mõeldud siiralt, aga kahju on juba tehtud. Ta tõuseb ja laskub alumisele korrusele.

HÄGUNE PIIR

Seda on juhtunud üha rohkem ja rohkem – satun mingile stsenaariumile mõeldes või sellesse sisse elades hoogu. See tundub veider, aga kas ikka on? Kas ei ole kõndimine hägusel piiril tegelikkuse ja kujuteldava vahel, see kõhkklus, kummal pool kardinat sa oled, igati normaalne? Mõned lihtsalt lipsavad läbikäigust kergemini läbi kui teised. Ühel hetkel oled sa bussis number 11, teel kuhugi, ja järgmisel roomad mööda põrandat kirikus, kuhu sa pole kunagi varem sisse astunud, ja su teekonnal ei paista olevat lõppu.

Kas seda ei juhtu meie kõigiga?

Häda on selles, et mul on liiga palju vaba aega. Viis, tihti kuus päeva nädalas töötamine hoidis mind mingi näiva tegelikkuse küljes lõas, aga köis on läbi raiutud. Ja tegelik elu, kui see avaneb tühjusena, pole pooltki nii huvitav kui kujuteldav elu.

Elu ilma kujuteldava eluta on tegelikult kujuteldamatu.

See naine võib samuti minna matustele. Kui nii, siis jääb tema samamoodi hiljaks nagu minagi. Kas ta kandis musta? Ma ei suuda meenutada. Ma kaalun võimalust talle alumisele korrusele järgneda ja pakkuda, et sõidame koos ühe taksoga, saabume koos hilinemisega. See võiks olla ilusa sõpruse algus.

Mõte uuest ilusast sõprusest meeldib mulle.

Aga ma ei usu, et see teda köidaks.

Lähtudes eeldusest, et ma jõuan kunagi tööpoolest kirikusse, olen ma maha maganud esimese laulu ja palved, aga mitte, ma loodan, kiidulaulu. Kiidulaulu tahan ma kuulda. See jääb viimaseks võimaluseks, et Ronald Grigson mulle meeldima hakkaks. Mitte, et ta oleks mulle aktiivselt *vastumeelne* olnud, ma lihtsalt ei õppinud teda kunagi tegelikult tundma. Ta oli alati üsna omaette, mitte just meeskonnamängija. Ega ma isegi suurem asi meeskonnamängija ole, aga vähemalt läksin ma Kunagiste Kolleegidega tööpäeva lõpus väikest napsi tegema. Grigson ei liitunud meiega peaaegu kunagi. Ta oli Speari rahandus- ja majanduskülgede toimetaja, mis nii umbes viimasel aastal tähendas, et ta mitte ainult ei toimetanud, vaid ka kirjutas ise täis suurema osa lehekülgedest, mille eest ta vastutas. Ta lõpetas need alati enne, kui ülejäänud meist valmis said, ja kui sa juhtusid neid hilja õhtul lugema, tekkis mõnikord tunne, et polegi suuremat mõtet ülejäänud osa lehest lõpetada, sest Ronaldi sõnade kohaselt pidi maailmalõpp tõenäoliselt saabuma juba enne koitu või siis hiljemalt kohe pärast Londoni börsi avamist. Tema arvates oli iga majandusliku pilve taha kogunemas järgmine pilv. Ta oli pooltühja klaasi mees, kes lipsas neil puhkudel, kui ta pubisse tuli, tavaliselt minema enne, kui jõudis kätte tema kord täiesti tühjad klaasid taas täita. Ma ei suuda meenutada ühtki korda, mil Ronald Grigson oleks mulle napsu ostnud, aga tean kindlalt, et olen teinud välja mõned ringid, millest sai osa ka Grigson. See vaevab mu südant. Ma istun bussis, püüdes jõuda selle mehe matustele, aga see vaevab mind. Miks ometi? Mis vahet seal on, kui ta oligi kitsipung? Ta on surnud. Ta ei nõustunud koondamisega, ta jätkas lootuses saada kuuekümne viiesena täielik pension ja näed nüüd, ta on surnud, kolm aastat enne eesmärgini jõudmist. Ärkas ühel pühapäevahommikul, ütles naisele, et ei tunne ennast eriti hästi, naine läks ajalehti tooma ja kui ta tagasi jõudis, oli mees läinud. Südamerabandus. Kas ta meeldis mulle või mitte, ei ole oluline. Kuuekümne kahe aastane inimene, olgu ta kes tahes, on kaugelt liiga noor, et surra.

Kuuskümmend kaks on ainult kaksteist aastat vanem kui viiskümmend. Silmapilgu kaugusel. Realist minus teab, et selle pärast ei tasu muretseda. Need on ainult numbrid ja inimesed surevad kogu aeg. Kuuskümmend kaks on kuradima palju parem kui nelikümmend kaks või kaks. Siiski. Kuuskümmend kaks on kohe järgmise nurga taga. Järgmise kõrgendiku taga. Ohtlikult lähedal. Veel kord – inimesed surevad kogu aeg, selles pole midagi lohutavat. Ja mida olen mina, Douglas Findhorn Elder, praeguse hetkeni, viiekümne aasta ja peaaegu kahekümne viie minutiga teinud? Kas ma olen üldse üleski ärganud? Mis siis, kui elu *ongi* unenägu, rida pilte, mis su silme ees vahetuvad, mõned on tiitritega, mõned ilma? Ja siis ühel päeval on *slaidiprogramm läbi. Klõpsa väljumiseks?*

Kuidas saakski ette teada – kuni on ilmunud see viimane sõnum?

Buss liigub jälle, aga kell on nüüd 12.40 ja isegi kui me Bruntsfieldil ja Morningside'il toppama ei jää, kestab reis veel vähemalt kümme minutit. Lootusetu. ELDER KEERAB KÕIK TUKSI, EI JÕUA MATUSTELE, pealkiri, mida *Life and Work* kunagi ei kasuta.

KOLLEEGID

Kui ma jõuan kirikusse – see on uhkeldav punasest liivakivist versioon, mida ümbritsevad vanamoodsad ridamajad ja eramajad – on kell üks. Kirik on samuti vanamoodne, umbes 1880. aastast, mis tähendab, et see on – nagu minagi – hiline. Ma lähenen mööda kitsast puudega palistatud teed, mis suubub kiriku avarasse, killustikuga kaetud eesõue. Mõlemal pool ehitist kasvab lopsakas muru, mis on tihedalt täis hauakive. Mul pole vaja astuda murule, et teada kui paks ja vetruv see tunduks – see on pika ja rammusa toitmise loomulik tulemus.

Killustikule on pargitud surnuvanker, sile ja läikiv nagu võidusõidu-hobune. Seda võiks kutsuda võidusõidusurnuvankriks. Kahvatu, kõhn mees mustas saterkuues, mis on talle selgelt liiga suur, nõjatub vastu üht poritiiba. Ta võiks autot oma kuuesabaga poleerida, aga ta ei tee seda, ta suitsetab. Krudistades üle killustiku kahepoolsete uste poole, mis on

päevavalguse ees kõvasti suletud, teen ma tema suunas žesti, mis on mõeldud viitama minu seaduslikule staatusele leinajana.

„Hei!”

Ma pöördun. Suitsetaja on ennast sirgu ajanud ja osutab minu poole. Tema olek paistab olevat haavunud, koguni sõjakas.

„Näit'sid sõrme mulle, mes?”

Ma liigun tema poole. Karakternäitleja, kes on kuidagi mu pähe pääsenud, räägib minu eest: „Ei, ei, kulla mees, te mõistsite mind valesti.”

„Mes, mes?”

„Ma püüdsin teile kõigest öelda, et lähen matustele. Sinna.”

„Iljaks jäid.”

„Ma tean. Mu buss viibis. Teetööd.”

„No, ja minu peal vaja vällä elada?”

„Ma ei teinud seda.”

„Tegid küll. Sa näit'sid moole sõrme, ja siis patroneerisid mind.”

„Ausõna, ma ei mõelnud seda nii. See oli keegi teine.”

Ma hakkab uuesti ukse poole sammuma ja ta kiirustab mulle järele.

„Hei!”

„Mida?”

„Sa'i saa sinna sisse sumada,” ütleb ta mulle järele jõudes.

„Ma lähen väga vaikselt.”

„Sa piad oot'ma. Nad tulevad kohe vällä. Kuula.”

Ma peatun ja kuulan. Kirikulaul, võimalik, et teenistuse viimane, on just alanud. Orel mängib võimsalt ja kogudus kiilub sinna vahele kaugeltki mitte häbelikult „Jumal, Sul ligemal”. Suletud ustele vaatamata imbuvad muusika ja laul sügisesse õhku. Ma näen, kuidas noodid nagu kuldnokaparv taeva poole lendavad.

„Tundub, et seal on päris palju rahvast.”

„Täismaja,” vastab mu kaaslane. Ta imeb oma sigaretist eluhõõguse välja, pillab koni killustikule ja astub sellele peale. „Taladeni täis topit. Ma jäi vällä, et ilinejaid eemal oida – keski peab – aga sa oled ainumas. Kellegi tõse buss ei viibind.”

„Te ei saa seda mulle süüks panna. Ma saan aru, et te olete üks matusekorraldajatest?

„Jaah, minap see olen. Matusekorraldaja Gerry. Kes oless võind arvat', et see nõnna lä'ep? Ülejäänd semud on kinni.”

„Kirikus kinni?”

„Eih, mette nemad. Mu *vanad* semud. Kongis. Mind lasti ea käitumise eest varemb vällä ja ma sain seie ametisse. Nad koolitavad mind, aga nende meelest ei ole ma veel valmis teenistusel osalema, niiet nad jätavad mu vällä autot pass'ma. On nöök, ah. A, noh, võiss' hullemb olla, mes? Nad oless' võinu mu kapla panna.”

Nüüd, kui me oleme teinud selgeks, milline on tema roll kogu ettevõtmises, paistab ta korraga sõbralikum. „A ära ütle, et ma suitsu tegin, eks ole? Ma ei tohiss', säändse töö peal.”

„Ma ei hinga sõnakestki, Gerry.”

„Tänu, vennas. See oll' sinu semu, mes, kadunuke?”

„Kolleeg. Me töötasime koos. Teatud mõttes. Ma ei tundnud teda tegelikult.”

„Nallakas, mes? Kõik need matused ja suuremb osa inimesi ilmselt ei tunnudki toda, kes on surnd. No, ma mõtle, *päriselt* tunnud toda. Mõnikord eski mitte oma pere. Vat mes ma arva'.”

„Ma usun, et sul on õigus. Gerry. Kui kaua sa oled olnud matusekorraldaja?”

„Eelmine nädal alustin. Ma olli ennem kulleriauto peal. No enne kui enne. Paistap, ma olen iks veel.”

„Mida sa vedasid – enne kui enne?”

„Nooh, ühte ja teist.” Paistab, et ta ei soovi täpsustada. „Lustlikult laulavad, mes?”

Ei saa eitada, et laul kõlab kaunis meeleliselt. See on vali ja ebamaine, kostaks nagu pundi seeravite suust, kes on juhtumisi ka tulihingelised jalgpallifännid. Ja üks hääl rõhutab sõnu jõulisemalt ja selgemalt kui teised – see röökimine kostab päris kindlasti Ollie Buckthorni suust.